

estremo bien --- el Rey --- y la Reyna la dançaron assimesmo» p. p. H. Anglès (*La Música en la Corte de los R. Católicos*, 65) —⁴ La declaració del *DAut* sembla que s'ha d'interpretar en el sentit que en el S XVIII havia decaigut molt la popularitat de la nos-
tra dansa: «*cerdana* danza que usaban en Cataluña, llamada assí por haberse inventado en el Condado de Cerdeña». —⁵ No ho he pogut comprovar, i les al·lusions que s'hi fan (a honor de la Lluna? ¿El NO. o el SO del territori ibèric?), no coincideixen. ¹⁰ Sembla que realment parla d'una dansa d'aquesta forma entre gent hispànica, suposo en el seu llibre III D'un erudit seriós (però no en responc) m'envien nota d'una cita d'Estrabó. «*Ἐν Βαστανία δὲ καὶ γυναῖκες ἀναμῆξ ἀνδράσι(ν) ἀντιλαμβάνομεναι τῶν χειρῶν*» o sigui 'i a Bastetània també dones entremig d'homes agafant-se les mans mútuament'. Els bastetans eren d'Almeria i Granada, val a dir que sovint s'hi inclouen els mastièns i deitans, o sigui fins més ençà d'Elx. Però no sola-
ment caldria localitzar el passatge sinó completar el context. Cercat en va en un parell de passatges on parla dels bastetans, però crec que n'hi ha algun més —⁶ No és estrany, doncs, que del text de L. de Vega es dedueixin enllaços amb els braços, cosa tan
estranya a la sardana moderna; també se'n podria deduir fins i tot que es tractava d'un ball dansat per una sola parella, per més que la situació teatral en qüestió no ho implica inequívocament. Però ja la descripció que ens donen a Barcelona l'any 1625 de
la *cerdana*, com d'un ball en què «hi entren tots els qui hi caben» ens mostra cosa ben semblant a la sardana d'ara. D'altra banda, del diari d'un alumne del Seminari de Cordelles, Bna, S. XVII, citat per Capmany, sembla deduir-se, observa En Vilalta, que
el mot *cerdana* també s'aplicava a un moviment o evolució especial acompanyat en el curs d'una dansa.
⁷ Pel que fa al qualificatiu de *deshonest* que porta aquest, i algun altre testimoni del temps, crec que no l'hem de pendre gaire seriosament, perquè no reflecteix més que la tradició tan persistent entre les autoritats eclesiàstiques de condemnar i procurar impedir o entrebancar les diversions públiques no religioses; sobretot si eren de ball de tots dos sexes o facilitaven contacte pròxim entre dones i homes,
les acusaven de «deshonestes»; en trobaríem molts testimonis de tots temps en tot el món catòlic, i no sols aquí. Sembla que l'atac d'Olot degué provocar una reacció popular, que aconsellaria al bisbe de Girona de donar permís per ballar-la «a l'interior del temple amb determinades condicions de respecte», en el *Monitori* de 1577 (cita de Chia i Bernadó). Forta pressió popular, doncs, en la zona de popularitat màxima, que duu a una actitud prudent per part del superior del d'Olot. Però aquesta guerra
no cessà: un bisbe castellà de Tortosa, en visita episcopal de 1734 a Batea, fulmina excomunió major contra «los que bailen indecentemente en calles y plazas, dándose las manos hombres y mujeres» (*Bol Hist Geogr. Bajo Aragón* III, 101) És a dir

també a la Terra Alta de Gandesa es ballaven sardanes en el S. XVIII, si bé no ens diuen quin nom els donaven. Però aquest bisbe castellanat estava per difondre la jota aragonesa. —⁸ Afegim encara algunes cites de lírica popular: «Una minyona del cor de la Selva / a Garriguella per criada està, / viva la volta y viva la gràcia, / toca *cerdana*, - se l'endurà, / salurgia de la casaca llarga ---» (S. XVIII o XVII?), MilàF (*Romillo*, 574.6); «el desavuyt d'agost éram - de l'any Mil set-cents y set; / a Banyuls són desasset - per anar dret a Llansà / --- los llansanots se negan a recibir-los; / ay pobres espanyolets - voldrian ballar *sardana*: / algun contrapàs molt llarc» (reco. a Prats de Molló) id. (136). De les addicions de Pujol i Puntí al *Romillo*: la cançó de l'Almirall Barceló (c. 1770) és «una *sardana* que suele danzarse» (p. 41), «pastoret, / vòs-me'n toca la *sardana*? / No pot ser, Mare de Déu / que tinc sola la ramada» (16 a Milà 21). Sobre la sardana i el contrapàs a Tuixén, veg. *Misc. Folkl.* d'Arabia, p. 138. En els últims anys han seguit les discussions d'erudits locals i periodistes sobre l'origen del nom, sovint ben frívols: un article que féu certa fororalla, escrit per un polític per a propaganda d'unes festes reials a Grècia (a «La Vanguardia», 9-v-1962) posa, com a testimoni que el nom *sardana* no ve de Cerdanya, el nom de set localitats, distribuïdes des del Ganges passant per Anatòlia fins a «Sardanyola!» (que sempre ha estat *Cerdanyola*). Val més acabar reportant un dels testimonis antics llunyans de la terra gironesa: A Sant Pere de Robí, el 25-VIII-1587 ballaven *sardanes* a la plaça; i entre una noia, dos hereus i el pare d'un, hi ha una disputa violenta, perquè els dos joves volien ballar amb ella a soles, i ella afegeix en l'atestat que se'n volia anar d'allà a ballar les sardanes: era doncs ja ball de molts, oposat a ball de parelles (article de Salvador Cardús, *Buill. d. l'Agrop. Sardania* de Granollers, maig 1961).

Sardanyolet, V. *sarg Sardatxo*, V. *faradatxo* (LLAN-GARDAIX) *Sardella*, V. *sardina Sardesc*, V. *sard Sardet*, V. *sarg Sardeta*, V. *farada*

SARDINA, del ll. SARDINA id. □ 1.ª doc.: 1249.

Tres vegades surt en la Lleuda de Cotlliure de 1249: «sporta de *sardina* grossa» (RLR IV, 254); «un quintar d'atzebib: una mealla ---; sporta de *sardina*: una m. ---, de cordovà blanc ---», Tarifa de Bna. de 1271 (*EntreDL* I, 160, § 91), «qui vena pex menut dins la ciutat, no gos triar --- del cove o paner que haurà per vendra, *sardina* ne saytó gros ne menut, ans tot ---», Ban de l'Arx. Mun. Bna. 1365-72; a l'enamorat «dolsa I par una amargant *sardina*», Ausiàs C, 5b. OPou distingeix «*sardina*: sardinea», de «*sarda*: trichia, tricis» (*TbPu*, 66). «Axí com bugia o órs o vell-marí, qui són pus semblants en figura a home que cavall ni *sardina*», Lull (*Cont* IV, 23).

Conservat en totes les llengües romàniques d'Occident, inclouent-hi el mossàrab, on en donen testimonis